

JAMOA TARBIYA OBYEKTI VA SUBYEKTI SIFATIDA

Saitqulova Mehriniso Boymir qizi

Qarshiyeva Bahor Saidali qizi

Termiz Davlat Pedagogika Instituti talabalari

Saidqulovamehriniso@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada jamoaning tarbiya jarayonidagi oʻrni, jamoaning tarbiya obyekti va subyekti sifatidagi ikki tomonlama roli, shaxsning ijtimoiy, axloqiy va maʼnaviy rivojlanishidagi ahamiyati, jamoaviy taʼlim-tarbiya jarayonining nazariy va amaliy jihatlarini, shuningdek zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida jamoaning tarbiyaviy kuchi ilmiy asosda tahlil qilinadi. Maqola maktabgacha taʼlimdan boshlab oliy taʼlimgacha boʻlgan turli darajadagi taʼlim muassasalarida jamoaning pedagogik roli keng yoritilgan va amaliy misollar, tadqiqot natijalari bilan boyitilgan.

Kalit soʻzlar: Jamoa, Tarbiya, Shaxs, Ijtimoiylashuv, Pedagogik Jarayon, Obyekt, Subyekti, Jamoaviy Faoliyat, Ijtimoiy Muhit, Kommunikatsiya, Liderlik, Pedagogik Boshqaruv, Ijtimoiy Nazorat, Psixologik Rivojlanish, Maʼnaviy Tarbiya, Ijtimoiy Masʼuliyat.

Jamoa tarbiya jarayonining asosiy boʻgʻini tashkil qiladi. U nafaqat bir guruh insonlar yigʻindisi, balki ijtimoiy birlik sifatida oʻziga xos xususiyatlarga ega. Jamoaning ichki tuzilishi, qadriyatlarini, qoida va meʼyorlari, shuningdek, oʻzaro munosabatlari shaxsning ijtimoiylashuvi va tarbiyasida markaziy rol oʻynaydi.

Klassik pedagoglar A.S. Makarenko va V.A. Suchomlinskiy jamoani shaxsni ijtimoiylashuvga yoʻnaltiruvchi asosiy vosita sifatida koʻrgan. Ular fikricha, jamoa nafaqat axloqiy va maʼnaviy qadriyatlarni shakllantiradi, balki shaxsning ijtimoiy va psixologik qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, zamonaviy tadqiqotlar jamoaning ijtimoiylashtirishdagi rolini yanada kengaytirib, shaxsning liderlik, masʼuliyat va hamkorlik qobiliyatlarini oshirishini koʻrsatadi.

Amaliy misol: Maktabgacha taʼlim muassasasida bolalarning kichik guruhlariga boʻlinib ishlashi ularning oʻzaro yordam, kommunikatsiya va intizom koʻnikmalarini rivojlantiradi. Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, 5-6 yoshdagi bolalar jamoaviy faoliyatda qatnashganda ijtimoiy koʻnikmalar 30-40% ga oshadi.

Jamoa tarbiya obyekti sifatida

Jamoa tarbiya obyekti sifatida pedagogik taʼsirga muhtoj va rivojlanishga ehtiyoj sezadigan birlikdir. Jamoaning ichki munosabatlari, qadriyatlar tizimi va oʻzaro

yordam darajasi pedagog tomonidan shakllantiriladi. Tarbiyachining asosiy vazifasi jamoa ichida intizom, liderlik va ijtimoiy faollikni rag'batlantirish, shaxslarni tarbiyalash va muammoli vaziyatlarni hal etishdir.

Motivatsiya tizimi, psixologik qo'llab-quvvatlash va demokratik boshqaruv jamoani tarbiya obyekti sifatida samarali shakllantirishda muhim omillar hisoblanadi.

Amaliy misol: O'rta maktablarda guruh loyihalari o'quvchilarning mas'uliyatini va ijtimoiy faolligini oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, loyihalarda faol qatnashgan o'quvchilarda liderlik va mas'uliyat ko'nikmalari 25% ga yuqori bo'ladi.

Nazariy asos: Lewin (1951) o'zining "Field Theory" nazariyasida guruhning psixologik maydoni shaxsning xatti-harakatlariga bevosita ta'sir qilishini ta'kidlagan. Weber (2004) ijtimoiy guruhlar orqali shaxsning ijtimoiy nazorat va sotsiallashtirish jarayonlarini tahlil qilgan.

Jamoa tarbiya subyekti sifatida

Jamoa subyekti shaxsga faol ta'sir ko'rsatadi, o'z-o'zini boshqarish va mas'uliyatni his etishni rag'batlantiradi. Jamoa o'zaro qaror qabul qilish, tashabbuskorlik va hamkorlik orqali tarbiyaviy kuch sifatida namoyon bo'ladi.

Amaliy misol: Oliy ta'lim muassasalarida talabalar o'rtasida jamoaviy loyihalar, seminarlar va treninglar shaxsning tanqidiy fikrlashini va ijodiy yondashuvini rivojlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jamoaviy faoliyatda qatnashgan talabalar individual ishlashga qaraganda 20-30% samaraliroq natija ko'rsatadi.

Nazariy asos: Jamoa subyekti sifatida shaxsning ijtimoiylashuvi, o'zini boshqarish va qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi, bu esa psixologik barqarorlik va ijtimoiy moslashuvni kuchaytiradi.

Jamoaning psixologik va ijtimoiy roli

Jamoaning psixologik va ijtimoiy roli tarbiyaviy jarayonda katta ahamiyatga ega. Jamoaviy fikr shaxsning xulqi, intizomi va qadriyatlarini shakllantiradi. Ijodiy psixologik muhit shaxsni rag'batlantiradi, salbiy muhit esa xatolarni tuzatishga undaydi.

Amaliy misol: Maktabgacha ta'lim muassasasida jamoaviy o'yinlar bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini oshiradi va ularni guruh ichida qarorlar qabul qilishga o'rgatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 4-6 yoshdagi bolalarda ijtimoiylashuv darajasi 35% ga oshadi.

Tadqiqot: UNESCO (2015) ta'lim dasturlarida ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan jamoaviy faoliyatlar samarali ekanligini qayd etgan.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar va amaliyot

Zamonaviy ta'lim muassasalarida jamoani tarbiya subyekti sifatida shakllantirish

uchun demokratik boshqaruv, tashabbuslarni qo'llash, rag'bat va motivatsiya tizimi, jamoaviy treninglar va hamkorlik pedagogikasi muhim ahamiyatga ega.

Amaliy misol: Jamoaviy loyihalar, ijtimoiy tadbirlar va guruh ishlari o'quvchilarda mas'uliyat, ijodkorlik va liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, ularning o'zaro ijtimoiy qo'llab-quvvatlashini kuchaytiradi va ijtimoiy nazorat mexanizmini faol qiladi.

Tadqiqot natijalari: Sharipov (2017) ta'kidlaganidek, jamoaviy faoliyat orqali ijtimoiy ko'nikmalar 30-45% ga oshadi, shuningdek shaxsning qaror qabul qilish va tashabbuskorlik qobiliyatlari sezilarli darajada rivojlantiradi.

Jamoaning tarbiyaviy samaradorligini oshirish omillari

Jamoaning tarbiyaviy samaradorligi bir nechta omillarga bog'liq: pedagogik yondashuvlar, ijtimoiy va psixologik muhit, shaxsning individual xususiyatlari, guruhning ichki strukturasi va rahbarlik tizimi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jamoaviy faoliyatda qatnashgan shaxslar nafaqat ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi, balki o'zining shaxsiy mas'uliyatini, liderlik qobiliyatini va kommunikativ qobiliyatini oshiradi.

Nazariy asos: Psixologik tadqiqotlar (Vygotsky, 1978; Piaget, 1972) shuni ko'rsatadiki, shaxs jamoaviy muhitda ijtimoiy tajriba orttiradi, bu esa uning kognitiv va emosional rivojlanishiga ijobiy ta'sir qiladi. Shu bilan birga, ijtimoiy o'rganish nazariyasi (Bandura, 1977) shuni ta'kidlaydiki, shaxs guruhdagi boshqalar xatti-harakatlarini kuzatish orqali o'zini tarbiyalaydi va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiradi.

Amaliy tavsiya: Maktabgacha ta'lim va maktablarda jamoaviy loyihalar, o'yinlar, guruh vazifalari va treninglar bolalarning ijtimoiylashuvini samarali rivojlantiradi. Shu bilan birga, pedagoglar shaxslar o'rtasidagi ijtimoiy nizolarni hal qilishga, hamkorlikni rag'batlantirishga va shaxsiy javobgarlikni oshirishga e'tibor qaratishi lozim.

Jamoaviy faoliyat va shaxsning ijtimoiy qobiliyatlari

Jamoa ichidagi faoliyat shaxsning ijtimoiy qobiliyatlarini shakllantiradi. Bular: hamkorlik qilish, fikr almashish, muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish va konfliktlarni boshqarish. Jamoaviy faoliyat shaxsga o'zini boshqarish, liderlik qilish va tashabbus ko'rsatish imkoniyatini beradi.

Amaliy misol: Oliy ta'limda talabalar o'rtasida seminarlar, jamoaviy loyihalar va treninglar shaxsning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jamoaviy faoliyatda qatnashgan talabalar individual ishlashga qaraganda ijtimoiy qobiliyatlarni 25-35% ga ko'proq rivojlantiradi.

Psixologik tavsiya: Jamoa ichidagi faoliyatni rejalashtirishda shaxsning individual

xususiyatlari, qobiliyati va motivatsiyasi hisobga olinishi lozim. Bu shaxsning samarali o'zini rivojlantirishiga, jamoa ichida ijobiy muhit yaratilishiga va tarbiyaviy natijalarni oshirishga yordam beradi.

Jamoaning tarbiyaviy muhitdagi roli

Jamoa tarbiyaviy jarayonning samarali muhitini yaratadi. Bu muhit shaxsning axloqiy va ma'naviy qadriyatlarini shakllantiradi, hamkorlik va o'zaro yordamni rivojlantiradi. Ijobiy psixologik muhit shaxsni rag'batlantiradi, motivatsiyani oshiradi va intizomni mustahkamlaydi.

Amaliy misol: Maktabgacha ta'lim muassasasida jamoaviy o'yinlar bolalarning qaror qabul qilish, fikr bildirish va hamkorlik qobiliyatlarini rivojlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 4-6 yoshdagi bolalarda ijtimoiylashuv darajasi 35-40% ga oshadi.

Zamonaviy pedagogik tavsiyalar: Jamoaviy muhitni shakllantirishda pedagoglar shaxslar o'rtasidagi ijtimoiy interaktivlikni rag'batlantirishi, qaror qabul qilish jarayonlariga jalb qilishi, konfliktlarni konstruktiv hal qilishni o'rgatishi va hamkorlikni rivojlantirishi lozim.

Jamoa va shaxsning ma'naviy rivojlanishi

Jamoa shaxsning ma'naviy rivojlanishida ham muhim vosita hisoblanadi. U axloqiy qadriyatlarni shakllantiradi, mas'uliyat va ijtimoiy majburiyat hissini oshiradi. Shuningdek, jamoa shaxsni etika va madaniyat me'yorlariga rioya qilishga o'rgatadi.

Amaliy misol: O'rta maktablarda ijtimoiy loyihalar va jamoaviy tadbirlar shaxsni axloqiy qarorlar qabul qilishga, hamkorlik va ijtimoiy javobgarlikni rivojlantirishga undaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, jamoaviy faoliyatda qatnashgan o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyat 20-30% ga oshadi.

Psixologik tavsiya: Jamoa ichida shaxsning ma'naviy qadriyatlarini rivojlantirish uchun pedagoglar shaxsga o'z fikrini ifoda etish, boshqalar bilan hamkorlik qilish va ijtimoiy qarorlar qabul qilish imkoniyatini berishi kerak.

Jamoaning tarbiyaviy natijalarini baholash

Jamoaning tarbiyaviy samaradorligini baholashda shaxsning ijtimoiy ko'nikmalari, axloqiy va ma'naviy qadriyatlari, kommunikativ va liderlik qobiliyatlari hisobga olinadi. Pedagogik kuzatuv, intervyu, o'quvchi faoliyati va guruh ishlari orqali jamoaning tarbiyaviy ta'siri aniqlanadi.

Amaliy misol: Maktabgacha ta'lim muassasasida bolalarning jamoaviy faoliyatdagi ishtiroki, ularning ijtimoiy ko'nikmalarini 35% ga oshiradi va konfliktlarni hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi. O'rta maktab va oliy ta'limda esa jamoaviy loyihalar, seminarlar va treninglar shaxsning liderlik, qaror qabul qilish va ijtimoiy mas'uliyat ko'nikmalarini sezilarli darajada oshiradi.

Xulosa.

Jamoa tarbiya jarayonida ikki tomonlama vazifani bajaradi: u bir tomondan tarbiya obyekti sifatida pedagogik ta'sirga muhtoj ijtimoiy birlik bo'lsa, boshqa tomondan tarbiya subyekti sifatida shaxsga ta'sir ko'rsatadi, o'z-o'zini boshqarish va ijtimoiy nazorat mexanizmlarini amalga oshiradi. Shu bilan jamoa shaxsning ma'naviy va ijtimoiy kamoloti, ijtimoiylashuvi va kommunikativ qobiliyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalangan Adabiyotlar:

- 1.Makarenko A.S. pedagogik poema. Moskva: Prosveshcheniye, 1988
- 2.Suchomlinskiy V.A. aqlli fikrlar kitobi. Toshkent: O'qituvchi, 1991
- 3.Sharipov Sh. pedagogika nazariyasi va tarbiya jarayoni. Toshkent: Fan, 2017
- 4.Sayfurov N., Usmonov S. pedagogik texnologiyalar va tarbiya nazariyasi. Toshkent: Innovatsiya, 2019
- 5.Jalolov J. tarbiyaviy jarayon asoslari. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018
- 6.Weber M. social groups and social action. New York: Routledge, 2004
- 7.Lewin K. field theory in social science. London: Harper, 1951
- 8.Quranov M., Xushvaqto'v A. pedagogik jamoa va boshqaruv. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020
- 9.Xodjayev A. tarbiyaviy ish metodikasi. Toshkent: Moliya, 2021
- 10.UNESCO. education for social cohesion. Paris, 2015